

Oriol Casassas i el llenguatge mèdic

El títol que vaig proposar per a la meva intervenció va ser «Oriol Casassas i el llenguatge mèdic». I amb relació a aquest títol desitjo fer dues precisions. La primera fa referència a com va convertir-se Oriol Casassas en un apassionat del llenguatge mèdic acurat i com va adquirir un profund coneixement de la llengua, propi d'un filòleg molt competent. Va assolir aquesta fita a través del seu apassionat amor al país, a la seva llengua i a la seva cultura. La segona precisió fa referència a l'abast de la meva exposició. La passió i les accions d'Oriol Casassas a favor de la nostra llengua es van posar en evidència en molts àmbits com en el dels Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, en els Congressos de Pediatres de Llengua Catalana o en el si de la Societat Catalana de Biologia, però jo em limitaré a les activitats que va realitzar en el si de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears dirigint la ciclòpia obra *Diccionari enciclopèdic de medicina*, i en una fase prèvia amb la seva molt activa participació en les dues edicions del *Vocabulari mèdic*, que van ser publicades per l'Acadèmia i que van precedir el *Diccionari*.

La història del *Vocabulari mèdic* va començar poc després de l'inici del mandat de la Junta de Govern de l'Acadèmia que va presidir Josep Laporte (1970-1974). De forma similar al que va ocórrer cent anys abans amb la creació de l'Acadèmia, va ser decisiva la iniciativa d'un grup d'estudiants que va proposar la realització d'una taula rodona per a promoure l'ús del català en la literatura mèdica. Aquesta trobada va tenir lloc el 9 de desembre de 1971 i allí es va decidir la necessitat de posar al dia el *Diccionari de medicina* de Corachan, publicat l'any 1936. Aquesta actualització representava una tasca immensa, i de fet aquesta petició va ser la llavor de la futura elaboració del *Diccionari enciclopèdic de medicina*. Però, mentrestant, la Junta de Govern de l'Acadèmia es va comprometre a elaborar un vocabulari mèdic com una eina provisional per a ajudar a restablir la utilització del català en el llenguatge mèdic. El *Vocabulari*, en una complexa tasca que va durar tres anys, fou re-

dactat per Josep Alsina i Bofill, Oriol Casassas, Josep Laporte i Joaquim Ramis, amb l'assessorament lingüístic de Ramon Aramon, com a representant de l'Institut d'Estudis Catalans, i amb l'ajut d'altres entusiastes col·laboradors. En aquesta primera edició del *Vocabulari* (desembre de 1974) Oriol Casassas redacta, a manera de pròleg, un «Advertiment» en el qual descriu de forma detallada i apassionada la necessitat d'aplicar el màxim rigor filològic en la normalització del català en el llenguatge mèdic actual. Esmenta tots els entrebancs i dificultats i assenjala amb gran detall i rigor el perquè de la selecció dels mots que figuren en el *Vocabulari*.

La primera edició del *Vocabulari mèdic*, sortosament, es va esgotar en pocs anys i l'Acadèmia va decidir preparar-ne una segona edició, que es va publicar el setembre de 1979. En aquesta segona edició es va incorporar com a nou redactor Josep M. Costa i Molinari i es va comptar, també, amb nous entusiastes col·laboradors. Oriol Casassas, aleshores president de l'Acadèmia, en va fer una apassionada presentació en què va comentar la incorporació d'un mil addicions suggerides per diferents membres del cos de redacció i per alguns especialistes que valoraven molt el projecte i que trobaven a faltar alguna definició.

Però el *Vocabulari* era una eina important, però només una eina... El català mèdic necessitava quelcom més. Necessitava un autèntic diccionari que substituís el vell Corachan... I aquesta és la gegantina tasca que es va imposar Oriol Casassas quan l'Acadèmia li va demanar que assumís la direcció del projecte. Malgrat que el *Diccionari enciclopèdic de medicina* va tenir el suport del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, del Col·legi de Metges de Barcelona i de la Fundació Enciclopèdia Catalana, el finançament era molt limitat donada la magnitud del projecte. Però, per sort, el *Diccionari* va comptar amb la generositat i disponibilitat d'eminents consultors i de múltiples col·laboradors. L'equip de redactors va estar format per Josep Alsina i Bofill, Oriol Casassas, Joaquim Ramis, Eduard Llauredó i Jaume Francí, mentre que l'assessorament lingüístic va comptar amb Ramon Aramon, Joan Bastardas, Jordi Carbonell i Joan Veny, membres de la Secció Filològica de l'IEC. Però cal destacar que Oriol Casassas, el director de l'obra, va revisar personalment totes i cada una de les més de 56.000 entrades del *Diccionari*... Una tasca autènticament ciclòpia, una veritable follia. Deixeu-m'ho dir amb les paraules que va pronunciar l'Oriol Casassas en l'acte de presentació de la primera edició del *Diccionari enciclopèdic de medicina*, que va tenir lloc al Palau de la Generalitat el 8 de novembre de 1990: «Si algú posa en dubte que en l'home viuen follia i seny, l'amor, l'esperança, la passió i la tendresa, l'esperit de servei i la fidelitat, les conviccions i l'entusiasme i encara d'altres coses, fins a fer que sigui dit, segons l'expressió de Pascal "l'home ultrapassa l'home, infinitament", si algú ho posa en dubte, amb el *Diccionari enciclopèdic de medicina* té un argument de certesa de l'afirmació. Perquè el *Diccionari enciclopèdic de medicina* és fet de follia i seny, d'esperança, de passió i tendresa, de servei i de fidelitat, de convicció i entusiasme».

Però, sobretot, l'esperit d'Oriol Casassas en el text escrit de la presentació del *Diccionari* estava impregnat d'esperança. I així ho feia constar al final del prefaci: «Tinc l'esperança que aquest diccionari, una vegada i moltes, ajudarà les persones que l'obrin; l'esperança que els que de debò han col·laborat en la seva confecció estan segurs del meu afecte i la meva admiració, l'esperança que els homes de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques que em distingiren amb l'encàrrec de la direcció d'aquesta obra no arribaran a tenir cap bri de penediment per la decisió que prengueren. I, per damunt de tot, tinc l'esperança que, malgrat tot, s'acabarà estenent pel nostre racó de món la límpida impressió que res no ha estat debades».

Vaig tenir ocasió de parlar moltes vegades amb l'Oriol durant l'elaboració del *Diccionari* i sempre les converses estaven impregnades per la seva passió pel llenguatge correcte i per la seva intolerància amb les incoherències etimològiques i filològiques. Només en posaré tres exemples:

1. Suffixos *-gen* i *-gènic*. Com ja comentava, amb molta raó, Oriol Casassas en l'«Advertiment» de la primera edició del *Vocabulari mèdic*, cal posar ordre en l'ús confús i incorrecte d'aquests suffixos en la terminologia mèdica, a causa del calc del seu arbitrari ús en diccionaris de diverses llengües. De fet l'ús correcte del sufix *-gen* hauria d'estar reservat a la significació 'que genera'. Així, en les paraules *pato-gen* i *carcinogen*, que signifiquen 'que genera malaltia' i 'que genera càncer'. Altrament, el sufix *-gènic*, que significa 'generat per', 'generat a través de', s'hauria de reservar a paraules com *iatrogènic* i *nefrogènic*, que signifiquen 'generat pel metge' i 'generat a través del ronyó'.

Malgrat que hem progressat en l'ús correcte d'aquests dos suffixos, trenta-vuit anys després de la publicació de la primera edició del *Vocabulari* encara queda molt camí per recórrer...

2. Aquest segon exemple és una batalla perduda. A Oriol Casassas el posaven molt nerviós les incoherències etimològiques i filològiques. Així acceptava molt a contracor la paraula *mamografia*, completament introduïda en el llenguatge mèdic. Deia: «No sé per què hem d'acceptar aquest mot, etimològicament híbrid, del llatí *mamma* i del grec *gráphô*s, quan utilitzem el prefix grec (*mastós*) en diverses paraules referides a la mama (*mastitis*, *mastectomia*, *mastopatia fibroquística*)». En la segona edició del *Diccionari* hem mantingut, seguint l'opinió de l'Oriol, la paraula *mastografia* com a primera elecció, davant de *mamografia*. No obstant això, aquesta batalla està realment perduda, perquè vint-i-dos anys després de la publicació del *Diccionari* encara no he sentit mai que a una dona li hagin practicat una mastografia o que un metge hagi demanat aquesta exploració...

3. El tercer exemple és una petició personal de l'Oriol. Coneixedor que jo havia treballat en el camp de les endocrinopaties autoimmunitàries, em va dir: «Màrius, m'has d'ajudar. Hem de bandejar l'ús indegut del sufix *-immune*. Que els espanyols i els anglesos ho diguin com vulguin però nosaltres ho hem de dir bé». La paraula

immune significa 'que posseeix immunitat'. Així direm que «aquesta nena és immune a la rubèola», perquè ha estat vacunada contra el virus productor d'aquesta infecció, però els trastorns o les malalties no són «immunes» sinó «immunitaris». Així, direm «malalties autoimmunitàries» o «trastorns immunitaris». Hem avançat en la utilització correcta d'aquests sufixos, però la lluita no és fàcil donada la forta influència de les denominacions habituals utilitzades en anglès i espanyol.

El *Diccionari* va tenir una àmplia difusió, el tiratge es va esgotar i va ser necessari preparar-ne una segona edició, i l'Eduard Llauredó, en Joaquim Ramis, sempre amb permanent disponibilitat, i jo mateix vàrem assumir la coordinació i el desplegament del projecte. Però la segona edició del *Diccionari* és una altra història de la qual no em toca parlar avui. Però sí que vull fer constar, per acabar, la causa que Oriol Casassas no participés en aquesta nova etapa del *Diccionari*. Va ser, només, per raons d'edat, i sobretot de salut, però en cap cas per desavinences amb l'equip del *Diccionari*, com alguna informació incorrecta ha difós.

Em plau en aquest moment donar lectura a una targeta manuscrita que l'Oriol ens va trametre a en Joaquim Ramis i a mi el 10 de juliol de l'any 2000, poc després de l'aparició de la segona edició:

B. 10 VII 00

Benvolguet amics Màrius i Joaquim,
he rebut el *Diccionari*. Si us dic que
us en dono les gràcies i que, a més, us
felicitó, em quedo tan curt, quedo tan
lluny del meu reconeixement per la
vostre feina i la vostra dedicació, que
hauré de furgar entre les possibilitats
del lèxic per mirar de trobar els
superlatius pertinents. De debò, queda
molt bé, fa molta patxoca i el contin-
gut -que encara no he acabat de fulle-
jar- està segur que està en consonàn-
cia. S'hauria d'anar pensant en la
3a edició, per si el català encara
perdura d'aquí a 10 anys.

Molt sincerament, una abraçada

Oriol, no pateixis. Han transcorregut més de dotze anys des de l'aparició de la segona edició, el català és més viu que mai i la tercera edició del *Diccionari* ja s'ha posat en marxa...

Oriol, et trobarem molt a faltar. Ens quedarà per sempre el teu record i el teu exemple de permanent i apassionat servei al nostre país i a la nostra llengua.

MÀRIUS FOZ
Secció de Ciències Biològiques